

ANNA STEĆ¹, IWONA BOJAR¹, LESZEK WDOWIAK²

PROBLEMY MACIERZYŃSTWA W OPINIACH KOBIET
PROBLEMS OF MATERNITY IN OPINIONS OF WOMEN

¹Z Katedry i Zakładu Zarządzania i Ekonomiki Ochrony Zdrowia
Akademii Medycznej im. prof. F. Skubiszewskiego w Lublinie
Kierownik Katedry i Zakładu: prof. dr hab. n. med. L. W d o w i a k

²z Instytutu Medycyny Wsi im. W. Chodźki w Lublinie
Dyrektor Instytutu: prof. dr hab. n. med. L. W d o w i a k

Praca omawia problematykę zmieniających się postaw prokreacyjnych kobiet w Polsce w obliczu dynamicznych przemian współczesnej cywilizacji. Zwrócono uwagę na niekorzystne zjawiska i trendy demograficzne w naszym kraju i na konieczność łączenia wysiłków zarówno poszczególnych obywateli jak i władz politycznych celem podjęcia szeroko zakrojonych działań na rzecz poprawy sytuacji.

SŁOWA KLUCZOWE: kobiety, macierzyństwo, sytuacja demograficzna, polityka prorodzinna.

KEY WORDS: women, maternity, demographic situation, family promoting policy.

Od początku lat 90. utrwala się w Polsce model zawężonej reprodukcji, w której populacja dzieci jest mniej liczna niż pokolenie rodziców, tym samym poziom reprodukcji nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń.[1, 2] Za główną przyczynę spadku liczby ludności w Polsce uznaje się utrzymujący się od 1984 roku spadek liczby urodzeń, przy prawie nieistotnych zmianach w liczbie zgonów. Obecnie według danych GUS współczynnik dzietności w Polsce wynosi 1,24 co oznacza, że na jedno małżeństwo przypada nieco ponad jedno dziecko, dla prognozy odnowy populacji wynoszącego ok. 2,1 (tzn. ok. 2,1 dziecka /kobietę) [3]. Wymienia się wiele czynników determinujących poziom urodzeń. Zalicza się do nich czynniki wymierne – czyli takie, których wielkość można wyrazić liczbowo np. liczba i struktura kobiet w wieku rozrodczym, czy wzorzec płodności oraz czynniki niewymierne. Siłę oddziaływania tych ostatnich nie zawsze udaje się wyrazić liczbowo, lecz można określić w jakim kierunku działały one w przeszłości i jak mogą działać w przyszłości np. polityka zatrudnienia, w tym stopień aktywizacji zawodowej kobiet, poziom wykształcenia społeczeństwa, dostępność środków antykoncepcyjnych czy perspektywy wychowania i wykształcenia potomstwa w powiązaniu z warunkami życia ludności. [4, 5].

Dla liczebności kolejnych generacji nie bez znaczenia pozostaje rola zmieniających się norm kulturowo-obyczajowych, a także hierarchii wartości współczesnych rodzin, przedkładających nierzadko stabilizację zawodową i ekonomiczną ponad decyzję o urodzeniu dziecka. [6].

Kształtowanie się postaw prokreacyjnych jest więc procesem złożonym, w dużej mierze zdeterminowanym przez czynniki ograniczające, z jednej strony o charakterze obyczajowo-kulturowym, a drugiej społeczno-ekonomicznym takimi jak: sytuacja mieszkaniowa, stopa bezrobocia, dostępność kształcenia czy stabilizacja polityczna kraju.

Procesy i zjawiska demograficzne pozostają więc w ścisłej zależności z procesami gospodarczymi, społecznymi i cywilizacyjnymi kraju, wzajemnie na siebie oddziałując i pozostając w wzajemnej korelacji.

CELE BADANIA

Celami badania było określenie postaw prokreacyjnych kobiet oraz poznanie ich opinii na temat zagadnień związanych z macierzyństwem w zależności od wieku kobiet, a w szczególności: optymalnego wieku urodzenia pierwszego dziecka, wpływu macierzyństwa na sytuację zawodową i ekonomiczną kobiety, a także problem tzw. późnego macierzyństwa ze względów finansowych oraz propagowanego modelu rodziny.

METODA BADANIA

Badanie przeprowadzono metodą ankietową wśród kobiet w okresie okołoporodowym hospitalizowanych w jednym ze szpitali na terenie Lubelszczyzny na przełomie grudnia i stycznia 2004/2005 roku. Kwestionariusz autorski zawierał 36 pytań i podzielony był na dwie części. Pierwsza część określała strukturę demograficzno-społeczną ankietowanych (wiek, płeć, miejsce zamieszkania, wykształcenie), natomiast druga część składała się z pytań dotyczących opinii respondentek na temat zagadnień związanych z macierzyństwem. Udział w badaniach był dobrowolny i anonimowy. Otrzymano 122 zwrotne ankiety. Wartości analizowanych danych poddano analizie statystycznej.

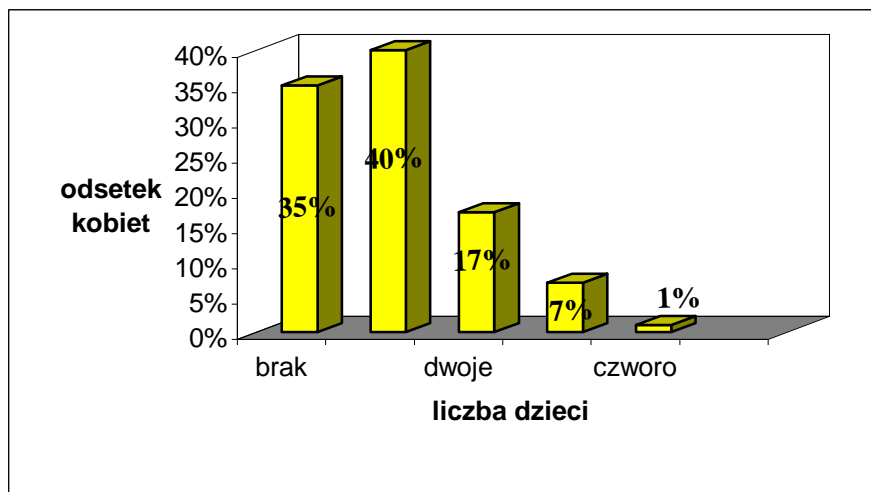
WYNIKI BADANIA

W badaniu wzięło udział 122 kobiet, w tym 111 mężatek (91%), 8 panien (6,5%) i 3 rozwódki (2,5%). Wiek ankietowanych zawierał się w przedziale 17–42 lata, a średni wynosił 28,3 lat. Biorąc pod uwagę wykształcenie najliczniejszą grupę stanowiły kobiety legitymujące się wykształceniem średnim – 68 ankietowa-

nych (56%), następnie z wykształceniem wyższym – 39 kobiet (32%). Wykształcenie zawodowe posiadało 11 kobiet (9%), a podstawowe 4 kobiety (3%). Wśród badanych kobiet tylko 29 (23,77%) nie pracowało zawodowo.

Miesięczny dochód na jednego członka rodziny w przypadku 47% respondentek zawierał się najczęściej w przedziale między 500 – 1000 zł. Dochód poniżej 500 zł deklarowały 44 kobiety (37%). Dochód wyższy w granicach 1000–1500 zł/osobę i powyżej 2000 zł deklarowało po 8% badanych kobiet. Analiza miejsca zamieszkania ankietowanych, wykazała że badana grupa kobiet była dość zróżnicowana pod tym względem, ale reprezentowała zarówno ośrodki wielkomijskie, jak i małe miasta oraz środowisko wiejskie w miarę porównywalnym odsetku, z niedużą przewagą jednak kobiet z małych miast i wsi. W dużych miastach (powyżej 100 tys. mieszkańców) mieszkały 34 kobiety (28% ankietowanych), w mniejszych miastach (36%), a mieszkanki wsi było 44 (36% respondentek).

Analizując liczebność rodzin kobiet poddanych badaniu stwierdzono, że 43 kobiety (35%) nie posiadały dzieci (obecna ciąża była/jest pierwszą lub wcześniej wystąpiły poronienia), 49 kobiet (40%) posiadało 1 dziecko, 21 ankietowanych (17,5%) wychowywało dwoje dzieci, 8 kobiet (6,7%) troje dzieci, jedna kobieta (0,8% ankietowanych) posiadała czworo dzieci. Żadna z respondentek nie posiadała więcej niż czworo dzieci (ryc. 1). Współczynnik dzietności w badanej grupie kobiet wyniósł 0,97 (0,97 dziecka na jedną kobietę).

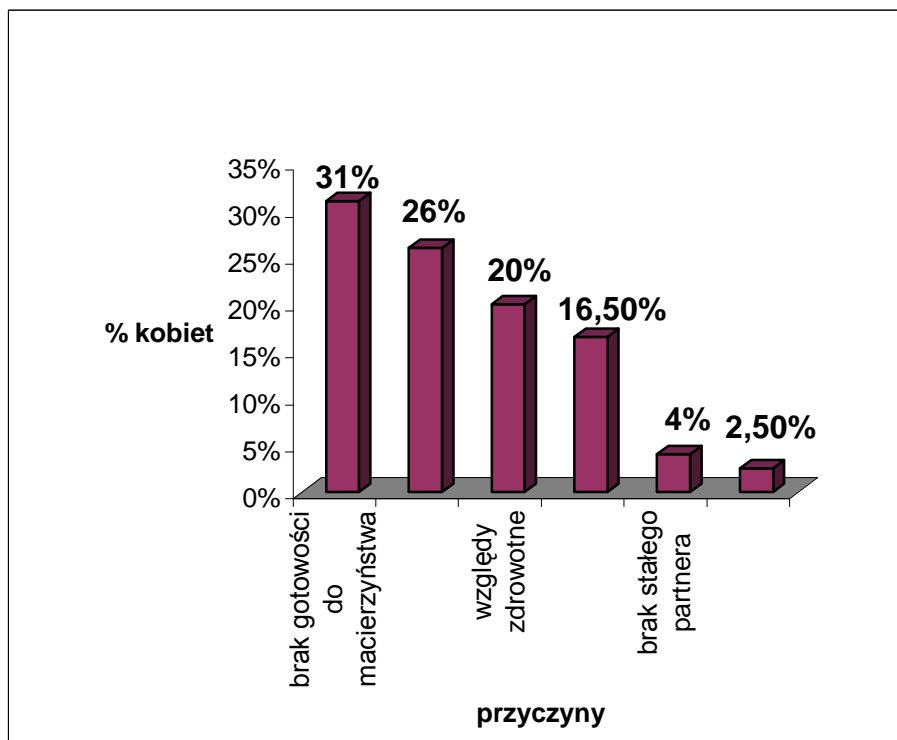
Ryc. 1. Liczba dzieci w rodzinach kobiet ankietowanych.

Fig. 1. Number of offspring in the families of women in the study.

Analiza danych z ankiet wykazała, że kobiety zachodziły po raz pierwszy w ciążę najczęściej w przedziale wiekowym 26–30 lat (54 kobiety - tj. 44% respondentek), ale zbliżony odsetek kobiet (41%) urodziło pierwsze dziecko w przedziale między 21 a 25 rokiem życia. Prawie 10% kobiet rozpoczęło macierzyństwo powyżej 30 roku życia, a 6 kobiet (ok. 5%) poniżej dwudziestego roku życia.

Analiza danych dotyczących wywiadu położniczego wykazała, że 21% ankietowanych leczyło się z powodu trudności zajścia w ciążę, a w opinii blisko 10% ankietowanych problem ten dotyczył członków najbliższej rodziny. U części z nich (16%) wystąpiło w przeszłości poronienie samoistne, a 4 kobiety (3,2%) przeżyły poronienie sztuczne ze względów lekarskich.

Zdecydowana większość kobiet (72%) deklarowała, że świadomie zaplanowała macierzyństwo stosując różne metody antykoncepcji. Najczęściej wymienianymi metodami były: hormonalne tabletki antykoncepcyjne (38% odpowiedzi) i prezerwatywy (36%). Z innych metod stosowanych celem zapobiegania ciąży kobiety wymieniały: stosunki przerywane (18% odpowiedzi), metody naturalne, w tym „kalendarzyk małżeński” (12%). Natomiast tylko 2,9% odpowiedzi stanowiły te w których kobiety preferowały metody miejscowe oraz inne metody nie wymienione z nazwy. Analizując w odpowiedzi na pytanie dot. przyczyn stosowania antykoncepcji przez kobiety, można powiedzieć że w przypadku 31 z nich był to brak gotowości do macierzyństwa. Wysoki odsetek kobiet (26% wskazywał też na potrzebę „robienia kariery zawodowej”. Kobiety wymieniały także względy zdrowotne i finansowe (odpowiednio 20% i 16,5% ankietowanych). Najrzadziej podawanymi przyczynami stosowania antykoncepcji był brak stałego partnera (4%) oraz wpływ rodziny lub partnera (2,5%) (ryc. 2).

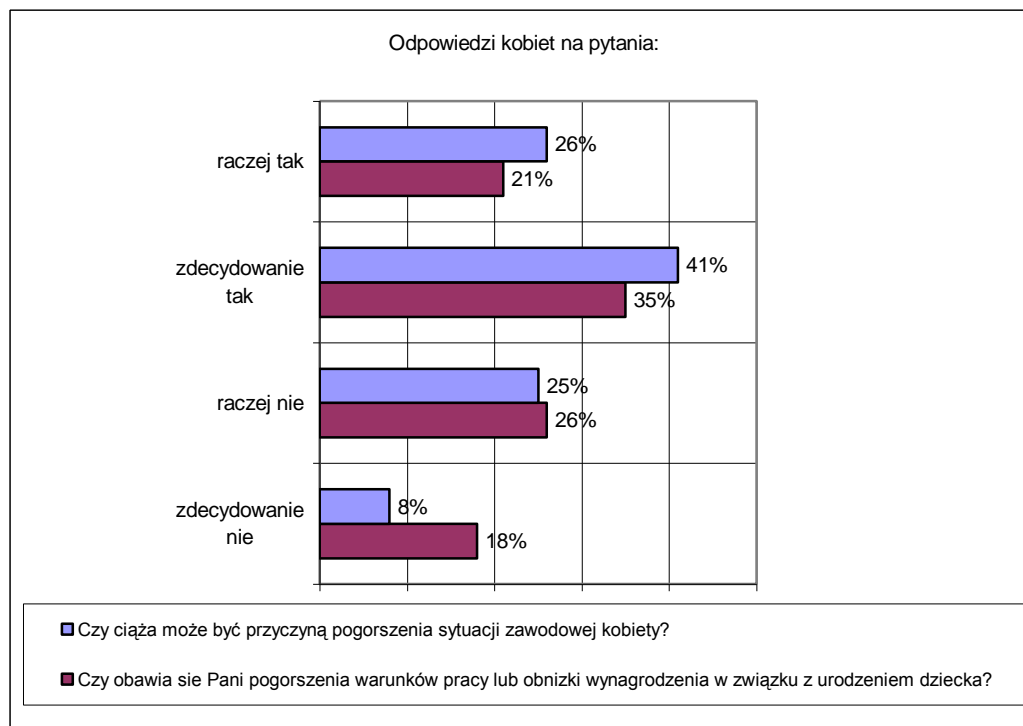
Ryc. 2. Przyczyny stosowania antykoncepcji przez kobiety.

Fig. 2. Reasons for using contraceptives by women.

Analiza danych dotyczących związku między podjęciem przez kobiety decyzji o ciąży i urodzeniu dziecka, a finansowymi konsekwencjami tej decyzji i pogorszeniem się ich sytuacji zawodowej wskazuje że: 10 badanych kobiet (8 %) zadeklarowało, że na podjęcie przez nie decyzji o macierzyństwie znaczący wpływ miały względy finansowe, 30 kobiet (24,5%) uznało ten wpływ za niewielki. Większość (67% respondentek) stwierdziło, że w ich przypadku decyzja o macierzyństwie w żaden sposób nie wiązała się z kwestiami finansowymi.

Odpowiedzi badanych kobiet na pytanie czy ciąża może być przyczyną pogorszenia się sytuacji zawodowej kobiet wskazują, że zdecydowana większość ankietowanych (67%) uważała że tak, chociaż 41% z nich była zdania że ten wpływ jest duży, a 32 kobiety (26%) uznały, że niekorzystny wpływ w pewnych sytuacjach istnieje, ale nie jest on tak istotny. Tylko 10 kobiet (8%) zdecydowanie zaprzeczyło istnieniu jakiegokolwiek negatywnego wpływu faktu urodzenia dziecka na warunki pracy kobiet, a 30 kobiet (25%) uznało, że negatywny wpływ raczej nie ma miejsca, choć incydentalnie nie można go wykluczyć.

Komentując fakt urodzenia dziecka w odniesieniu do własnej sytuacji zawodowej 35% kobiet wyraziło obawę, że wraz z jego urodzeniem nastąpi pogorszenie ich warunków pracy i obniżka wynagrodzenia, a blisko jedna piąta ankietowanych (21%) uznała ten wpływ za bardzo prawdopodobny i znaczący. 18% kobiet nie obawiało się zmiany swojej sytuacji zawodowo-materialnej wraz z macierzyństwem, a blisko jedna czwarta (26%) uznała, że pogorszenie warunków ich pracy i płacy może mieć miejsce, choć nie jest to zjawisko nierozzerwalnie związane z faktem posiadania dziecka (ryc. 3).

Ryc. 3. Odpowiedzi ankietowanych na pytania dotyczące wpływu macierzyństwa na sytuację zawodową własną i innych kobiet.

Fig.3. Respondents' replies to the questions concerning the effect of maternity on own occupational situation and that of other women.

Dla 36 ankietowanych (blisko 30%) urodzenie dziecka będzie w najbliższym czasie powodem poszukiwań dodatkowych źródeł dochodów.

Wiedzę na temat macierzyństwa ankietowane kobiety czerpały głównie z literatury fachowej (36% odpowiedzi) oraz z prasy, radia i telewizji (31% odpowiedzi). Z innych źródeł informacji badane kobiety wymieniały także rodzinę i przyjaciół (17% odpowiedzi) oraz porady lekarskie (16% odpowiedzi).

Ponad połowa ankietowanych (52%) wyraziła opinię, że posiadanie potomstwa jest obligatoryjnym warunkiem udanego związku. 34 kobiety (28%) dostrzegało istotną rolę dzieci w budowaniu trwałości związku lecz nie traktowało ich jako jego nieodzowny element. Dla 24 kobiet (20%) posiadanie dzieci nie stanowiło wykładni udanego związku.

W opinii większości respondentek idealny model rodziny obejmuje dwoje dzieci. Takiego zdania było 80 kobiet (65,5%). 28% z nich w modelowej rodzinie widziało trójkę dzieci. Rodziny wielodzietne faworyzowało tylko 5% ankietowanych, natomiast rodziny jednodzietne – 2 kobiety (1,5% respondentek).

W opinii 61% ankietowanych liczne potomstwo nie gwarantuje dobrostanu rodziny, a tylko 4 kobiety (3,2%) zdecydowanie podkreślały rolę dzieci w kształtowaniu szeroko rozumianego dobrobytu członków ich rodziny. 44% kobiet uznało wpływ dzieci w budowaniu dobrostanu rodziny za pozytywny, ale nie najistotniejszy.

Z analizy danych dotyczących opinii kobiet na temat samotnego i późnego macierzyństwa (powyżej 30. r.ż.) można powiedzieć, że na przestrzeni lat zmieniły się poglądy kobiet na ten temat. 62% kobiet uznało, bowiem samotne wychowywanie dzieci przez matkę lub ojca za możliwy do zaakceptowania model rodziny. Zdaniem 26% kobiet raczej nie powinno mieć ono miejsca, ale tylko 12% ankietowanych była temu zdecydowanie przeciwna.

Późne macierzyństwo (>30 r.ż.) ze względów zawodowych lub finansowych w pełni akceptowały 52 kobiety (43%). Prawie połowa badanych (48%) uznało je za możliwe do zaakceptowania w pewnych okolicznościach, a 12 kobiet (blisko 10%) wyraziło opinię, że późne macierzyństwo ze względów zawodowych lub finansowych raczej nie powinno mieć miejsca. Żadna z ankietowanych kobiet nie zanegowała jednak tego zjawisko w sposób stanowczy i jednoznaczny.

OMÓWIENIE

Obecnie w Polsce dokonują się bardzo ważne dla przyszłości narodu i państwa przemiany demograficzne. Szczegółnej troski wymaga zjawisko zawężonej zastępowalności pokoleń. Przeprowadzone badanie pozwoliło na poznanie niektórych procesów i zjawisk demograficznych w naszym kraju, a tym samym potwierdziło występowanie niekorzystnych trendów rozwojowych. Według dostępnych danych literaturowych istotnym czynnikiem, który wpływa na ujemny przyrost naturalny jest późny wiek kobiet, które decydują się na urodzenie pierwszego dziecka.[7]. W przeprowadzonym badaniu średnia wieku kobiet wyniosła 28,3 lat, przy czym ponad połowa respondentek (54%) zdecydowała się na urodzenie pierwszego dziecka w przedziale wiekowym 26 – 30 lat i później y jeszcze kilka lat temu najwyższą płodnością cechowały się kobiety w grupie wiekowej 20 – 25 lat.

W badanej grupie kobiet niepokoi niska wartość współczynnika dzietności (poniżej jeden), czyli znacznie poniżej progu odnowy populacji. Sytuację taką należy uznać za niekorzystną, ponieważ utrzymywanie się niskiego współczynnika dzietności przez dłuższy okres może doprowadzić do poważnych zmian i deformacji w strukturze wieku ludności naszego kraju.

W przeprowadzonym badaniu zwraca uwagę wysoki odsetek kobiet z wykształceniem ponadpodstawowym. Zjawisko to znajduje odzwierciedlenie w danych GUS, według których od początku lat dziewięćdziesiątych w Polsce ponad 4 krotnie wzrósł odsetek matek z wykształceniem wyższym (z 6% do 26%, a zmniejszył się odsetek kobiet z wykształceniem podstawowym lub bez wykształcenia (z 19% do 11%).[8] Wynika z tego, że współczesne kobiety odrzucają utrwalony tradycją typ zachowania prokreacyjnego polegający na wczesnym zawarciu

małżeństwa i rodzeniu dzieci, na rzecz późnego macierzyństwa. Być może jest to wynikiem wyboru jakiego coraz częściej dokonują młodzi ludzie decydując się najpierw na osiągnięcie określonego poziomu wykształcenia oraz stabilizacji zawodowej i ekonomicznej, a dopiero potem na założenie rodziny i posiadanie dzieci. Taki sposób postępowania to wyraz zmieniających się norm kulturowych i obyczajowych, a także postaw, mentalności i stosunku do życia młodych ludzi, spychający rodzicielstwo w ich systemie wartości na dalszy plan.

Niestety odraczanie terminu ciąży rodzi poważne zagrożenia jak chociażby niepłodność, wzrastający odsetek ciąż poronionych, czy wady genetyczne płodu. W przeprowadzonym badaniu blisko 20 % kobiet leczyło się z powodu trudności zajścia w ciążę, u 16% respondentek wystąpiło w przeszłości poronienie samoistne a w przypadku 10% problem ten dotyczył członków najbliższej rodziny. Szacuje się, że co piąta para na świecie nie może doczekać się dziecka. W Polsce problem ten dotyczy ponad miliona par i prognozy w tym względzie nie są optymistyczne. [9,10] Biorąc pod uwagę skalę tego zjawiska, WHO wpisało niepłodność na listę chorób cywilizacyjnych. Niepłodność posiada więc głęboką wymowę społeczną i ma dość istotny wpływ na zjawiska demograficzne.

W kontekście zjawiska zmniejszania liczby urodzeń zwraca uwagę opinia respondentek na temat idealnego modelu rodziny. Kobiety w większości za modelową uznały rodzinę z dwójką dzieci. W praktyce wśród badanych kobiet ponad jedna trzecia nie miała jeszcze dziecka (obecna ciąża była/jest pierwszą), a tylko ok. 10 % badanych kobiet posiadało więcej niż dwoje dzieci. W analizowanej grupie nie było kobiety, wychowującej więcej niż czworo dzieci. Ponadto blisko jedna piąta respondentek uznała, że dzieci nie są niezbędnym elementem dla normalnego funkcjonowania rodziny. Powyższe dane wskazują na zjawisko upowszechniania się w Polsce zachodnioeuropejskiego modelu rodziny, czyli modelu rodziny małodziejnej. Sytuacja ta jest bardzo niepokojąca, jako że tylko rodziny wielodzietne stanowią prawdziwy potencjał demograficzny, przy stale obniżającym się wskaźniku przyrostu naturalnego. Utrwalanie modelu małodziejnego stanowi poważne zagrożenie nie tylko dla liczebności przyszłych pokoleń, ale także stabilizacji ekonomicznej i gospodarczej kraju [11, 12].

W przeprowadzonym badaniu zwraca uwagę szerokie stosowanie przez kobiety metod planowania rodziny. Blisko trzy czwarte kobiet przyznaje się do planowania terminu ciąży poprzez stosowanie różnych środków antykoncepcyjnych, w tym najczęściej hormonalnych tabletek antykoncepcyjnych. Zapewne zjawisku temu sprzyja zwiększająca się świadomość seksualna młodych ludzi oraz wzrost dostępności i upowszechnienie tych środków [13].

Badane kobiety martwi natomiast fakt, dotyczący niekorzystnego wpływu macierzyństwa na ich sytuację zawodowo-ekonomiczną. Niestety, względy ekonomiczne zaliczane są do najważniejszych i najczęściej społecznie eksponowanych przyczyn niezdecydowania się na posiadanie dzieci, lub ewentualnie odraczania tej decyzji w czasie. Jak pokazuje praktyka, zbyt przewlekłe odroczenie kończy się często zaniechaniem. Niepokoi zwłaszcza to, że w grupie stymulatorów negatywnych procesów społecznych może być wadliwy system podatkowy, traktujący

dzieci jako luksusową konsumpcję, na którą stać niewielu. Szczególnie mocno uderza on w liczne młode odpowiedzialne osoby, ale mało zamożne [14].

Wyrazem nowego kształtującego się stylu życia Polek pozostaje fakt pełnej akceptacji przez nie samotnego macierzyństwa, a także późnego macierzyństwa (powyżej 30 roku życia) ze względów finansowych lub zawodowych.

Zarówno w Polsce jak i w całej Europie zachodzą obecnie bezprecedensowe pod względem rozmiaru i znaczenia zmiany demograficzne. Europejczycy nie decydują się na posiadanie tylu dzieci ile by pragnęli. Jest to oznaką różnego typu ograniczeń, które wpływają na wolność ich decyzji. Świadczy to również o fakcie, że obecna sytuacja nie zachęca rodziny do posiadania i wychowywania większej liczby dzieci [15]. Chcąc odwrócić tendencje spadku demograficznego, władze publiczne powinny prowadzić takie zachęcające działania skierowane do rodzin, które pozwoliłyby kobietom i mężczyznom na pogodzenie życia zawodowego i rodzinnego.

Prawdopodobny przebieg procesów demograficznych i ich skutków w nadchodzących dekadach XXI wieku, wymaga więc podjęcia szerokich działań w wielu podstawowych sferach życia społecznego, takich jak: inwestowanie w kapitał ludzki, rozwiązanie problemów bezrobocia, wdrożenie skutecznej polityki mieszkaniowej, rozwiązanie kwestii biedy i marginalizacji w społeczeństwie, poprawa dostępności do usług zdrowotnych i opiekuńczych czy wdrażanie priorytetów ujętych w polityce prorodzinnej państwa [16, 17]. Szczególna rola w tym obszarze przypada Rządowej Radzie Ludnościowej – organowi doradczemu Prezesa Rady Ministrów w sprawach dotyczących zagadnień demograficznych i polityki ludnościowej. Do zadań Rady należy między innymi: inicjowanie prac legislacyjnych i opiniowanie aktów prawnych w zakresie polityki ludnościowej, inicjowanie badań naukowych, w tym formułowanie tematyki i opiniowanie założeń metodycznych w dziedzinie demografii i polityki ludnościowej oraz współdziałanie z międzynarodowymi organizacjami w obszarze polityki problematyki ludnościowej (ONZ, Rada Europy, OECD) [18].

W perspektywie zmian demograficznych i ich niekorzystnych konsekwencji, niski przyrost naturalny staje się poważnym zagrożeniem dla stabilności państwa, a walka z nim to ogromne wyzwanie zarówno dla poszczególnych obywateli jak i władz politycznych zyskując miano wyzwania naszych czasów.

WNIOSKI

1. Badaną populację kobiet cechowała niska dzietność – znacznie poniżej progu odnowy populacji.

2. Większość kobiet celowo opóźniała czas urodzenia pierwszego dziecka tłumacząc to głównie brakiem poczucia gotowości do macierzyństwa i względami zawodowo – ekonomicznymi. Ponad połowa ankietowanych kobiet świadomie zaplanowała termin ciąży stosując różne metody antykoncepcji.

3. U znacznego odsetka ankietowanych kobiet wystąpiły trudności zajścia w ciążę, a blisko jedna piąta respondentek przeżyła poronienia samoistne.

4. Większość ankietowanych kobiet wyraziła obawę, że urodzenie dziecka pogorszy sytuację zawodową i finansową ich rodziny i zmusi do poszukiwania dodatkowych źródeł dochodu

5. Respondentki w pełni akceptowały tzw. późne macierzyństwo ze względów finansowych lub zawodowych. Propagowały też model rodziny małodziejnej, bo ich zdaniem liczne potomstwo nie gwarantuje dobrostanu rodziny.

7. Przedstawione w oparciu o badanie współczesne niekorzystne trendy demograficzne budzą obawę o przyszłości kraju i rodzą konieczność uwzględnienia przedstawionych zjawisk demograficznych w politykach publicznych zarówno krajowych jak i europejskich celem podjęcia szeroko zakrojonych działań na rzecz poprawy tej sytuacji.

A. Steć, I. Bojar, L. Wdowiak

PROBLEMS OF MATERNITY IN OPINIONS OF WOMEN

Summary

The article is devoted to the problems associated with maternity and changing reproductive attitudes of Polish women in the face of dynamic changes in modern civilization. Attention is paid to the unfavourable phenomenon of the strengthening in our country of a negative reproduction model, in which the generation of offspring is less numerous than the generation of parents and, therefore, the reproduction level does not guarantee simple generation replacement. Based on literature data, a number of factors were determined shaping reproductive attitudes of contemporary women, including the determinants of socio-economic and cultural-traditional character.

The article presents and discusses the results of the study of females' opinions concerning maternity, especially its effect of the occupational and economic situation of women and the promoted family model.

Attention is also paid to the spread in Poland of the West European family model with a small number of offspring.

In the subsequent section of the article, serious threats are presented, not only for the numbers of future generations, but also economic stabilisation of the country in association with the strengthening in Poland of negative developmental trends.

From the perspective of demographic changes and their negative consequences, low natural growth becomes a serious threat to the stability of the State, and its control is a challenge for both individual citizens and political authorities - the challenge of our times.

PIŚMIENNICTWO

1. Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2006 roku. www.stat.gov.pl/gus/45_650_PLK_HTML.htm.
2. Kowalska I.: Sytuacja demograficzna w Polsce na tle Europy i świata. SGH Warszawa, Instytut Statystyki i Demografii – Wykład.
3. Rocznik demograficzny 2005 GUS, Warszawa, 2005.
4. Holzer J. Z.: Demografia, Wyd. PWE, Warszawa, 2003.

5. Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2003. Rządowa Rada Ludnościowa. www.stat.gov.pl/bip/389_43_PLK_HTML.htm.
6. Fraczk E.: Zmiany modelu demograficznego rodziny i ich konsekwencji – Konferencja "Polska Rodzina – wyzwania, działania, perspektywy" Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, listopad 2004 – Wykład
7. Holzer J. Z.: Demograficzne uwarunkowania rozwoju Polski, Wiad. Statyst. 2001, 1.
8. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, GUS, Warszawa, 2005
9. Niepłodność. Jak mimo przeszkód zostać rodzicami. Raport żyjemy dłużej. Wyd. Medi Press, Warszawa 2005.
10. Charlish A.: Cięża, jak skutecznie walczyć z niepłodnością. Wyd. Muza, Warszawa 2003.
11. Henzler M.: Model 2+0, Polityka 2000, 3.
12. Holzer J. Z.: Czy Polska przekroczy 40 milionów mieszkańców?, Polityka 2000, 3.
13. Życie seksualne i antykoncepcja w dzisiejszej Polsce: Badania zrealizowane dla firmy Jansen Cilag przez Millward Brown SMG/KRC.
14. Kluz a S.: Podatek płacony dziećmi. Rzeczpospolita 21 grudnia 2004.
15. Strzelecki Z.: Problemy demograficzne Polski przed wejściem do Unii Europejskiej, Wyd. PWE, Warszawa 2004.
16. Gubrynowicz A.: Kierunki polskiej Polityki Demograficznej, Wyd. Instytut Jagielloński, Warszawa 2006.
17. Kluz a S.: Regres demograficzny zagrożeniem dla stabilności finansów publicznych i rozwoju gospodarczego w Polsce: prezentacja przedstawiona w Sejmie 24.03.2005 (w posiadaniu autora)
18. Rządowa Rada Ludnościowa. Biuletyn Informacji Publicznej Głównego Urzędu Statystycznego. www.stat.gov.pl